

دستورالعمل تهیه و ارائه طرح‌های پیشنهادی در چارچوب نظام جامع پیشنهادهای دولت

تهیه شده در: معاونت مطالعات کاربری

تاریخ تهیه: شهریورماه ۱۴۰۵

دستورالعمل تهیه و ارائه طرح‌های پیشنهادی در چارچوب نظام جامع پیشنهادی دولت

مقدمه

نظام جامع پیشنهادی دولت با هدف بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی، تخصصی و تجربی موجود در کشور و ایجاد سازوکاری منسجم برای دریافت، بررسی، تکمیل، ارجاع و پیگیری پیشنهادی سیاستی ایجاد شده است. این نظام تلاش می‌کند زمینه ارتباط مؤثر میان مسائل واقعی کشور، ظرفیت‌های کارشناسی جامعه و فرآیندهای تصمیم‌گیری دولت را فراهم کرده و از طریق مشارکت پژوهشگران، دانشگاهیان، اندیشکده‌ها، متخصصان، فعالان اقتصادی و اجتماعی و سایر صاحب‌نظران، کیفیت سیاست‌گذاری عمومی را ارتقا دهد.

در این چارچوب، پیشنهادی ارسالی صرفاً به عنوان ایده‌های اولیه مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرند، بلکه انتظار می‌رود در قالب طرح‌هایی منسجم، مسئله‌محور و مبتنی بر شواهد ارائه شوند؛ به نحوی که ضمن تبیین دقیق مسئله، ابعاد مختلف آن، ضرورت مداخله، راهکار پیشنهادی، الزامات اجرایی و نتایج مورد انتظار را مشخص کنند.

هدف از تدوین این دستورالعمل، تعیین چارچوب و الزامات لازم برای تهیه و ارائه طرح‌های پیشنهادی است تا طرح‌های دریافتی از انسجام لازم برخوردار بوده و امکان بررسی کارشناسی، تکمیل و پیگیری اجرایی آن‌ها فراهم شود.

۱- تعریف طرح پیشنهادی

طرح پیشنهادی، سندی سیاستی است که با هدف شناسایی و حل یک مسئله عمومی، اصلاح یک فرآیند حکمرانی، بهبود عملکرد دستگاه‌های اجرایی یا ارائه راهکاری جدید برای مواجهه با یک چالش ملی، بخشی یا منطقه‌ای تدوین می‌شود.

یک طرح پیشنهادی باید فراتر از بیان یک ایده یا طرح کلی باشد و ضمن ارائه شناخت دقیق از مسئله، مبتنی بر شواهد و مطالعات مرتبط بوده و مسیر مشخصی برای مداخله، اجرا و ارزیابی نتایج ارائه کند.

۲- الزامات عمومی تهیه و ارسال طرح

طرح‌های پیشنهادی باید در قالب دو بخش اصلی شامل «خلاصه سیاستی طرح» و «سند کامل طرح» تهیه و ارسال شوند.

خلاصه سیاستی، سندی فشرده برای معرفی مسئله، ضرورت پرداختن به آن، راهکار پیشنهادی و آثار مورد انتظار است و امکان ارزیابی اولیه طرح را فراهم می‌کند. سند کامل طرح نیز باید ابعاد مختلف پیشنهاد را با جزئیات بیشتر تشریح کرده و پشتوانه کارشناسی، امکان‌پذیری اجرایی و الزامات تحقق آن را تبیین کند.

همراه با ارسال طرح، معرفی نویسنده مسئول الزامی است. مشخصات نویسنده مسئول باید شامل نام و نام خانوادگی، شماره تماس، اطلاعات ارتباطی، سمت یا جایگاه حرفه‌ای و در صورت وجود، نام دستگاه، دانشگاه، مؤسسه یا مجموعه مرتبط باشد.

نویسنده مسئول به عنوان نقطه ارتباطی اصلی طرح، مسئول ارائه توضیحات تکمیلی، پاسخ‌گویی به ابهامات کارشناسی، مشارکت در فرآیند تکمیل طرح و حضور در جلسات تخصصی احتمالی خواهد بود.

همچنین لازم است منابع و مطالعات مورد استفاده، مستندات پشتیبان و سایر پیوست‌های مرتبط، حسب ماهیت طرح، همراه با اسناد اصلی ارائه شود.

۳- الزامات تدوین خلاصه سیاستی طرح

خلاصه سیاستی باید تصویری روشن، دقیق و فشرده از پیشنهاد ارائه کند و به گونه‌ای تنظیم شود که امکان شناخت سریع ماهیت مسئله و ارزیابی اولیه ضرورت طرح برای کارشناسان و تصمیم‌گیران فراهم شود.

در این بخش، عنوان طرح باید به صورت مشخص و متناسب با موضوع انتخاب شود. عنوان باید بیان‌کننده حوزه مداخله و موضوع اصلی پیشنهاد باشد و از عناوین کلی، مبهم یا فاقد جهت‌گیری سیاستی پرهیز شود.

مهم‌ترین بخش خلاصه سیاستی، تبیین مسئله است. در این قسمت باید مشخص شود که مسئله مورد نظر چیست، وضعیت موجود چگونه است، چه عواملی موجب شکل‌گیری یا تداوم آن شده‌اند، چه گروه‌هایی تحت تأثیر قرار دارند و چرا پرداختن به آن نیازمند مداخله سیاستی است. بیان مسئله باید مبتنی بر شواهد بوده و فاصله میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب را مشخص کند.

در ادامه، ضرورت و اهمیت طرح باید تشریح شود. این بخش باید نشان دهد که موضوع پیشنهادی چه اهمیتی در سطح ملی، بخشی یا منطقه‌ای دارد و عدم اقدام برای حل آن چه پیامدهایی به همراه خواهد داشت.

در صورت امکان و متناسب با ماهیت طرح، لازم است ابعاد اقتصادی مسئله نیز مورد بررسی قرار گیرد. این بررسی می‌تواند شامل برآورد هزینه‌های ناشی از تداوم وضعیت موجود، آثار مالی و اقتصادی مسئله، هزینه اجرای مداخله پیشنهادی، منافع احتمالی حاصل از اجرا و در صورت امکان تحلیل هزینه - فایده یا هزینه - اثربخشی باشد.

راهکار پیشنهادی باید به صورت روشن بیان کند که چه اقدامی برای حل یا کاهش مسئله پیشنهاد می‌شود، چه دستگاه‌هایی در اجرای آن نقش دارند و چه تغییراتی پس از اجرای طرح انتظار می‌رود.

در پایان خلاصه سیاستی، نتایج مورد انتظار باید مشخص شود تا آثار و دستاوردهای احتمالی اجرای طرح قابل ارزیابی باشد.

۴- الزامات تدوین سند کامل طرح

سند کامل طرح باید شرح تفصیلی پیشنهاد ارائه‌شده باشد و تمامی ابعاد مورد نیاز برای بررسی کارشناسی و تصمیم‌گیری را پوشش دهد.

این سند باید شامل تشریح پیشینه موضوع، مطالعات انجام‌شده، وضعیت موجود، تحلیل ریشه‌های مسئله و بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن باشد. در مسائل پیچیده و چندبعدی، پیشنهاد می‌شود مسئله اصلی به زیرمسئله‌های مشخص تقسیم شود تا امکان طراحی مداخله دقیق‌تر فراهم شود.

روش تدوین طرح باید به صورت کلی مشخص باشد. انتظار می‌رود نویسنده برای تهیه طرح از روش‌های متناسب با موضوع، از جمله بررسی اسناد و قوانین مرتبط، مطالعه منابع علمی، تحلیل داده‌ها و آمارهای موجود، بررسی تجربیات داخلی و خارجی و در صورت نیاز، بهره‌گیری از دیدگاه خبرگان و ذی‌نفعان استفاده کند.

در سند کامل، بررسی تجربیات مشابه داخلی و خارجی اهمیت ویژه‌ای دارد. این بخش باید مشخص کند که در مواجهه با مسئله مورد نظر چه اقداماتی در سایر حوزه‌ها یا کشورها انجام شده و چه نکاتی از این تجربیات قابل استفاده است.

یکی از بخش‌های ضروری سند کامل، تحلیل ذی‌نفعان است. این تحلیل باید وضعیت موجود و وضعیت پس از اجرای مداخله پیشنهادی را بررسی کند. در این بخش باید مشخص شود چه دستگاه‌ها، سازمان‌ها، گروه‌ها و افرادی با موضوع مرتبط هستند، منافع و نگرانی‌های آنان چیست، میزان اثرگذاری هر یک چگونه است و چه تعارض منافع احتمالی ممکن است در مسیر اجرا ایجاد شود.

همچنین باید مدل اجرایی طرح به صورت مشخص ارائه شود. این بخش باید شامل مراحل اجرای طرح، دستگاه مسئول، دستگاه‌های همکار، الزامات اجرایی، منابع مورد نیاز، هماهنگی‌های بین‌دستگاهی و زمان‌بندی پیشنهادی باشد.

در صورت نیاز، الزامات حقوقی و نهادی اجرای طرح نیز باید بررسی شود و مشخص شود که اجرای پیشنهاد نیازمند چه اصلاحات قانونی، مقرراتی یا سازمانی خواهد بود.

در پایان سند کامل، شاخص‌های ارزیابی و سازوکار پایش نتایج باید مشخص شود تا امکان بررسی میزان تحقق اهداف و اثربخشی اقدامات انجام‌شده فراهم شود.

۵- فرایند بررسی، تکمیل و تصمیم‌گیری درباره طرح‌ها

طرح‌های دریافت‌شده در معاونت مطالعات کاربردی دفتر هیئت دولت طی سه مرحله مورد بررسی قرار می‌گیرند. این فرآیند با هدف بررسی انطباق موضوعی، کیفیت تدوین، میزان اتکا به شواهد، قابلیت اجرایی و ظرفیت تبدیل طرح به یک پیشنهاد سیاستی قابل پیگیری انجام می‌شود.

در مرحله نخست، بررسی اولیه طرح از نظر کامل بودن مستندات، ارتباط موضوع با اهداف نظام پیشنهادها و کفایت اطلاعات ارائه‌شده انجام خواهد شد.

در مرحله دوم، طرح از منظر کارشناسی و تخصصی مورد بررسی قرار گرفته و ابعاد مختلف آن شامل تعریف مسئله، راهکار پیشنهادی، آثار مورد انتظار و امکان اجرا ارزیابی می‌شود.

در مرحله سوم، جمع‌بندی بررسی‌ها انجام شده و درباره مسیر ادامه فرآیند تصمیم‌گیری خواهد شد.

نتیجه بررسی‌ها می‌تواند به یکی از دو شکل باشد: در صورت عدم برخورداری طرح از شرایط لازم، موضوع از فرآیند بررسی خارج خواهد شد. در صورتی که طرح دارای ظرفیت مناسب باشد اما نیازمند اصلاح، تکمیل یا توسعه بخش‌هایی از آن باشد، موضوع به نویسنده مسئول اعلام شده و فرآیند تکمیل طرح ادامه خواهد یافت.

معیارهایی مانند نبود تعریف روشن مسئله، فقدان پشتوانه کارشناسی، خارج بودن از حوزه مسائل عمومی، غیرقابل اجرا بودن پیشنهاد یا تکراری بودن طرح بدون ارزش افزوده مشخص، می‌تواند از عوامل عدم پذیرش طرح باشد.

۶- سطح‌بندی، ارجاع و پیگیری اجرای طرح‌ها

پس از تکمیل و تأیید طرح‌ها، پیشنهادها براساس میزان اثرگذاری، دامنه موضوع و سطح تصمیم‌گیری مورد نیاز، سطح‌بندی خواهند شد.

طرح‌های کلان که دارای آثار ملی، بین‌بخشی یا نیازمند تصمیم‌گیری در سطح دولت هستند، در مسیر بررسی‌های مرتبط در سطح دولت و کمیسیون‌های مربوطه قرار خواهند گرفت.

طرح‌های میانی که ناظر بر حوزه مشخص یک دستگاه اجرایی، وزارتخانه یا منطقه خاص هستند، برای بررسی و اقدام اجرایی به دستگاه مسئول، وزارتخانه مرتبط یا استانداری مربوطه ارجاع خواهند شد.

طرح‌های محدودتر نیز متناسب با ماهیت موضوع در سطح سازمانی یا منطقه‌ای پیگیری خواهند شد.

فرآیند نظام جامع پیشنهادهای دولت با ارجاع طرح‌ها پایان نمی‌یابد. دفتر هیئت دولت مسئولیت پیگیری وضعیت طرح‌های ارجاع‌شده، هماهنگی میان بخش‌های مرتبط، دریافت گزارش پیشرفت از دستگاه‌های مسئول و نظارت بر روند اجرای پیشنهادها را پذیرفته‌شده را بر عهده خواهد داشت.

هدف از این سازوکار آن است که طرح‌های دارای ظرفیت، پس از طی فرآیند کارشناسی، در مسیر اجرا قرار گرفته و نتایج حاصل از آن‌ها قابل پیگیری و ارزیابی باشد.

همچنین در صورت دریافت طرح‌های مشابه یا مرتبط، امکان ایجاد ارتباط میان پیشنهاددهندگان، هم‌افزایی مطالعات و جلوگیری از موازی‌کاری در فرآیند بررسی و توسعه طرح‌ها مورد توجه قرار خواهد گرفت.

سخن پایانی

نظام جامع پیشنهاددهی دولت با هدف بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی، تخصصی و تجربی کشور در فرآیند شناسایی، تحلیل و حل مسائل عمومی طراحی شده است. اثربخشی این نظام وابسته به آن است که طرح‌های ارائه‌شده، مبتنی بر شناخت دقیق از واقعیت‌های موجود، تحلیل کارشناسی و ارائه راهکارهای عملیاتی باشند.

از این رو، انتظار می‌رود پیشنهاددهندگان در تهیه طرح‌ها، مسائل و چالش‌های موجود را به صورت دقیق، شفاف و مبتنی بر شواهد بیان کنند و از ارائه تصویری محدود، کلی یا صرفاً مطلوب از وضعیت موجود پرهیز نمایند. شناسایی صحیح مسائل، حتی در مواردی که با پیچیدگی‌ها، ناکارآمدی‌ها، موانع اجرایی یا تعارضات میان ذی‌نفعان همراه است، پیش‌شرط ضروری برای طراحی سیاست‌های اثربخش و اتخاذ تصمیمات مناسب خواهد بود.

در نتیجه از پیشنهاددهندگان انتظار می‌رود طرح‌های خود را در قالب دو سند شامل خلاصه سیاستی و سند کامل طرح مطابق الزامات تعیین‌شده تهیه و ارسال کنند. همچنین درج مشخصات نویسنده مسئول شامل اطلاعات تماس، سمت یا جایگاه حرفه‌ای و در صورت وجود، دستگاه یا مجموعه مرتبط، برای برقراری ارتباط کارشناسی، دریافت توضیحات تکمیلی و پیگیری مراحل بعدی بررسی ضروری است.

هدف نهایی این فرآیند، ایجاد ارتباط مؤثر میان دانش تخصصی جامعه و نظام تصمیم‌گیری دولت و فراهم کردن زمینه‌ای برای شناسایی دقیق‌تر مسائل، تدوین راهکارهای قابل اجرا و حرکت در مسیر ارتقای کارآمدی و پیشرفت کشورمان است.

جریان کار

